

VAN REALISME TOT HEDENDAAGSE PERFORMANCE

Maggie B.Gale & John F.Deeney (eds), *The Routledge Drama Anthology and Sourcebook*, London en New York: Routledge, 2010, XXII-856p.(ISBN: 13:978-0-415-46662-2)

Dit lijvige boek is een goudmijn voor wie zich interesseert voor het moderne en hedendaagse theater. In één volume krijgt de lezer (of veeleer gebruiker) niet alleen een rijke collectie teksten van toneelstukken, performances, belangrijke kritische opstellen, maar ook inleidingen die de teksten in hun historische en sociale context plaatsen. Het boek begint bij Zola en Ibsen en eindigt bij multimedia performance artiest Laurie Anderson. Dit suggereert meteen dat deze collectie chronologisch is opgebouwd. Dit is echter maar ten dele zo want de grote hoofdstukken vormen tevens enigszins thematische clusters zodat er ook overlappings zijn.

In alle hoofdstukken ligt de nadruk op sociale en politieke aspecten. De auteurs maken er ook geen geheim van dat zij geïnspireerd zijn door de materialistische literatuurbeschuwing en dat zij het theater allereerst als culturele productie zien.

In het eerste deel komen het realisme, naturalisme en het symbolisme aan bod. Niet ten onrechte worden deze richtingen samen behandeld want zij manifesteerden zich simultaan en er was duidelijk interactie tussen beide. Nog maar twee jaar nadat André Antoinès Théâtre Libre van start gegaan was, werd het naturalistische toneel al uitgedaagd door het symbolistische Théâtre d'Art van Paul Fort. Een belangrijk aspect van de symbolistische theaterpraktijk was de poging om het probleem van de reële aanwezigheid van de acteurs op te lossen. Verschillende theatermakers zoals Edward Gordon Craig (wiens opvattingen behandeld worden in een tekst van A.Symons) en Maurice Maeterlinck zochten hun heil in poppen. Hoezeer naturalisme en symbolisme samengaan blijkt ook uit het veelvuldig gebruik van symbolen door Ibsen en Tsjechov. In een bijdrage in het vorige nummer van Documenta (31, 2013, nr1) toonde Christel Stalpaert ook aan hoezeer het realistische werk van Ibsen in Frankrijk een symbolistische interpretatie kreeg. Niet toevallig namen de samenstellers Ibsens laatste stuk, *Wanneer wij doden ontwaken*, in het boek op. Meer dan enig ander stuk van de Noor is dit een werk waarin sfeer, verstilling, metaforen en symbolen domineren. Dit wordt trouwens gevolgd door Maeterlincks *Intérieur*. Van de Gentse Nobelprijswinnaar wordt ook een korte beschouwende tekst opgenomen. Hij is overigens de enige figuur uit de Lage Landen die in het boek voorkomt. In dit eerste hoofdstuk had ik toch ook graag iets meer aandacht gezien voor het gezelschap van Georg II, de hertog van Meiningen, die eigenlijk de eerste echte regisseur was in het Europese theater.

Het tweede deel wordt opgebouwd rond het begrip “historische avant-garde” waardoor Dada, surrealisme, expressionisme en futurisme worden samengebracht. Deze bewegingen waren in allerlei opzichten innoverend maar zij markeerden vooral een keerpunt omdat de literaire tekst niet langer dominant was. Hier vinden we interessante teksten zoals Jarry’s *Le Roi Ubu* en Apollinaires *Les Mamelles de Tirésias* maar ook Antonin Artauds *The Spurt of Blood*. Artaud is natuurlijk de sleutelfiguur in dit hoofdstuk. Behalve fragmenten uit zijn *Le théâtre et son Double* vindt de lezer hier ook teksten van Breton, Prampolini en Marinetti.

Veel aandacht gaat naar de derde cluster rond “Early Political Theatres”. Uiteraard nemen Brecht en Piscator hier een belangrijke plaats in. Maar het is vooral interessant dat ook minder bekende figuren en materialen niet verwaarloosd worden. Zo vinden we hier werk van Ewan MacColl die in de jaren dertig al een vorm van agitprop theater maakte. Ook werden hier stukken opgenomen die geassocieerd zijn met de beweging voor vrouwenstemrecht. Nauwelijks bekend bij ons is het stuk *How the Vote was Won* (1909) door Cicely Hamilton en Christopher St John. Het is een uniek voorbeeld van een effectieve samenwerking tussen theater en politieke actie.

Ook in het volgende hoofdstuk “Ideology and Performance /The Performance of Ideology” staat het politieke theater centraal. Maar het terrein wordt als het ware verruimd naar vragen over identiteit, subjectiviteit, ideologie en cultuur. Mooi is dat dit deel, behalve met een stuk van James Baldwin, aanvangt met het schitterende stuk van John McGrath, *The Cheviot, the Stag and the Black, Black Oil* uit 1973. In een aaneenschakeling van sketches en songs wordt hier de eeuwenlange uitbuiting van Schotland aan de kaak gesteld. Het stuk sluit aan bij de Schotse traditie en maakt gebruik van de ceilidh, de Keltische vorm van entertainment waarin zang, dans en vertelkunst samenkomen. In dit duidelijk geëngageerde werk komen geschiedenis, politiek en cultuur samen. Daartegenover staat het recente *Scenes from Family Life* (2008) van Mark Ravenhill dat over ouderschap van jongeren gaat en onderzoekt hoe de menselijke identiteit gevormd wordt door sociale en intersubjectieve relaties.

Het vijfde deel, ten slotte, is gewijd aan “Contemporary Performance/The Contemporaneity of Practice”. Bij de theoretische teksten vinden we hier Roland Barthes, Jean Baudrillard en natuurlijk Hans-Thies Lehmann, die het concept “postdramatisch theater” ingang deed vinden. Lehmann gebruikte in zijn boek tal van voorbeelden uit het theater van de Nederlanden en ook in de hier opgenomen tekst komt indirect dan toch Jan Lauwers even ter sprake. In dit hoofdstuk zou een figuur als Fabre bv. toch een plaats moeten hebben.

Zoals gezegd is dit een rijke verzameling waarin tal van interessante, soms niet zo direct voor handen zijnde teksten worden samengebracht. Het is natuurlijk geen historisch overzicht, maar het straalt een zekere ambitie van inclusiviteit uit, al was het alleen nog maar door de omvang. En dan vind ik het toch merkwaardig dat iemand als Peter Brook, die niet alleen een groot regisseur maar ook auteur van sterke essays over theater is, hier totaal afwezig is. Ook Stanislavski en Grotowski zijn notoire afwezigen. Een verdienste van de samenstellers is zeker dat het boek niet zo “anglocentisch” is als vele publicaties van deze aard. Het bevat ook vele goed gekozen illustraties.

Jozef DE VOS